

Jordbruksåret 2010

Avsnittet är skrivet av Harald Svensson, chefsekonom vid Jordbruksverket.

De senaste åren har varit turbulenta på marknaderna för flera produkter. Stigande producentpriser, samtidigt som att priserna på insatsvaror föll under året bidrog till en återhämtning av jordbrukets samlade företagsinkomst från den mycket låga nivån 2009. En låg spannmålsskörd höll emellertid tillbaka ökningen av företagsinkomsten.

Under 2009 beslutades hur den reform som inom EU har benämnts Hälsokontrollen ska implementeras i Sverige och implementeringen genomförs från 2010. De viktiga förändringarna var att revideringar gjordes i landsbygdsprogrammet, att handjursbidraget ska frikopplas från 2011 och att en ansökan inom gårdsstödet från 2010 måste omfatta minst fyra hektar jordbruksmark.

Arealanvändningen

Många lantbrukare rapporterade våren 2010 om höstsådda arealer som fick köras upp och sås om med andra grödor. Det fanns också utvintringsskador i de höstsådda grödor som inte körts upp, vilket bidrog till lägre skördeutbyte per hektar. Den långa och snörika vintern ledde till att vårbruket blev försenat och ofta utdraget. Sommaren var varm och torr. I mitten av augusti kom det sedan stora regnmängder som fördröjde och försvårade skördearbetet. Sammanfattningsvis kan man säga att väderväxlingarna kom i fel ordning; regn på våren i samband med vårsådden, därefter torra under tillväxtperioden och sedan regn igen när det var dags att skörda. Avkastningen förblev därför överlag lägre än under tidigare år.

Frikopplingen av arealstödet från 2005 medförde en minskad spannmålsodling. Till följd av prishöjningar på spannmål under 2007 kom dock odlingen att öka under 2008. Eftersom de höga priserna på spannmål kulminerade redan tidigt under 2008 minskade därefter åter odlingen något under 2009 och blev 970 000 hektar under 2010, varav 420 000 hektar höstsådda och 550 000 hektar vårsådda grödor. Odlingen av oljeväxter fortsatte att öka under inflytande av god lönsamhet och uppgick till 100 000 hektar. Såväl arealen för de höstsådda oljeväxterna som för de vårsådda ökade.

Jämfört med 2009 minskade odlingen av

spannmål i samtliga län. Om jämförelsen sträcks ut bakåt till 2004 kan mera betydande förändringar noteras. Tendenserna till minskning blir särskilt tydliga i skogslänen.

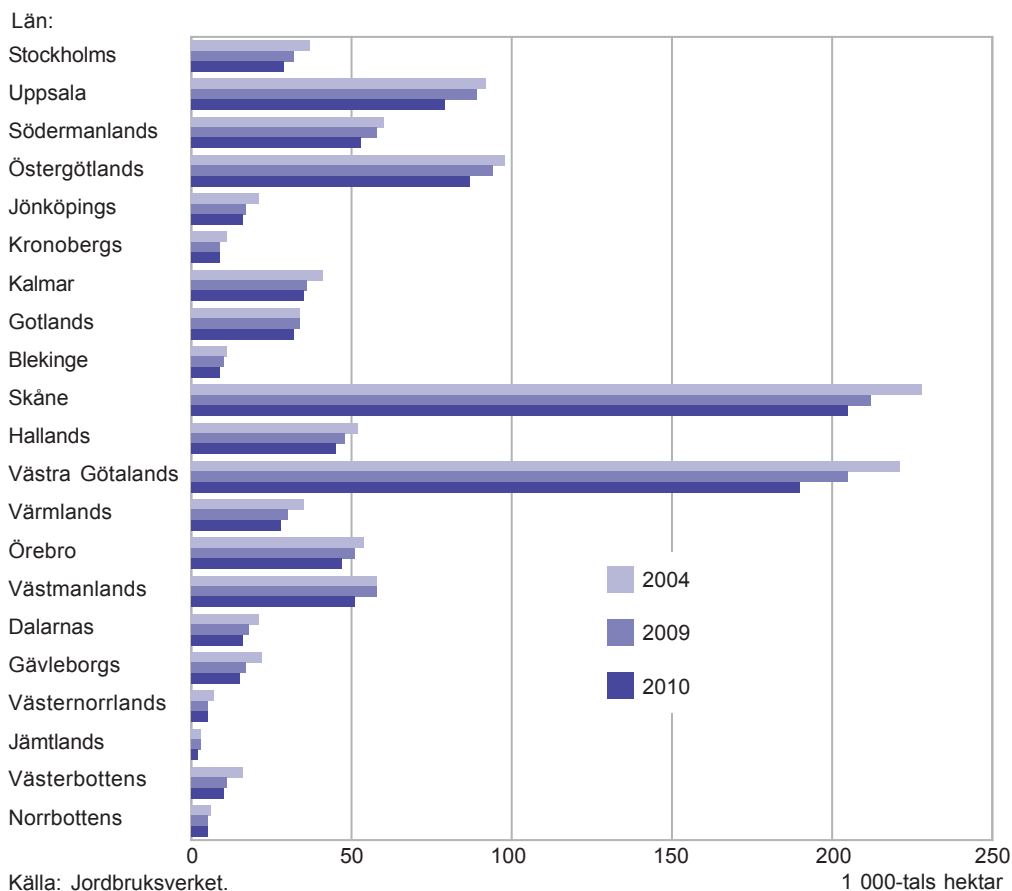
Vallarealen har ökat i stort sett kontinuerligt de senaste åren och uppgick under 2010 till 1 150 000 hektar. Arealen vall har ökat trots att antalet nötkreatur har minskat. Den totala åkerarealen har varit i stort sett oförändrad vid drygt 2,6 miljoner hektar under de senaste åren. Arealen betesmark och slåtteräng har visat en avtagande tendens och uppgick under 2010 till 450 000 hektar mot 510 000 hektar under 2005 (när gårdsstödet infördes).

Odlingen av sockerbetor uppgick under 2010 till 38 000 hektar. Odlingen har minskat de senaste åren, t.ex. 2005 var arealen ca 50 000 hektar. Även odlingen av såväl matpotatis som stärkelsepotatis har minskat de senaste åren. Odlingen av matpotatis uppgick 2010 till nästan 20 000 hektar och odlingen av stärkelsepotatis till drygt 7 000 hektar.

Sett i ett längre perspektiv är åkermarkens omfattning mycket stabil och har minskat bara med några tiotusental hektar sedan år 2000. Jordbrukspolitikens utformning med gårdsstödet uppmuntrar att behålla arealen som jordbruksmark. Sett till olika grödgrupper noteras däremot större förändringar. Arealen oljeväxter har fördubblats från ca 50 000 hektar till ca 100 000 hektar. Arealen spannmål har

Figur 1
Spannmålsarealen 2010 jämfört med 2004 och 2009 fördelat per län

Area of cereals by county

minskat från nästan 1,25 miljoner hektar år 2000 till runt 1,0 miljoner hektar efter införandet av gårdsstödet 2005. Fram tills för ett par år sedan fanns krav på att mark skulle trädas för att hela arealen på ett företag skulle kunna bli stödberättigande. När nu detta krav är borttaget är trädarealen ca 175 000 hektar jämfört med över 250 000 hektar åren strax efter år 2000. Vallarealen har ökat med ca 200 000 hektar från drygt 900 000 hektar år 2000 till drygt 1,1 miljoner hektar år 2010. Sammanfattningsvis kan denna redovisning ge den slutsatsen att användningen av marken är mindre intensiv nu än den var för till exempel tio år sedan. Ett viktigt skäl till denna slutsats är att antalet grovfoderkonsumerande djur har minskat samtidigt som arealen vall har ökat.

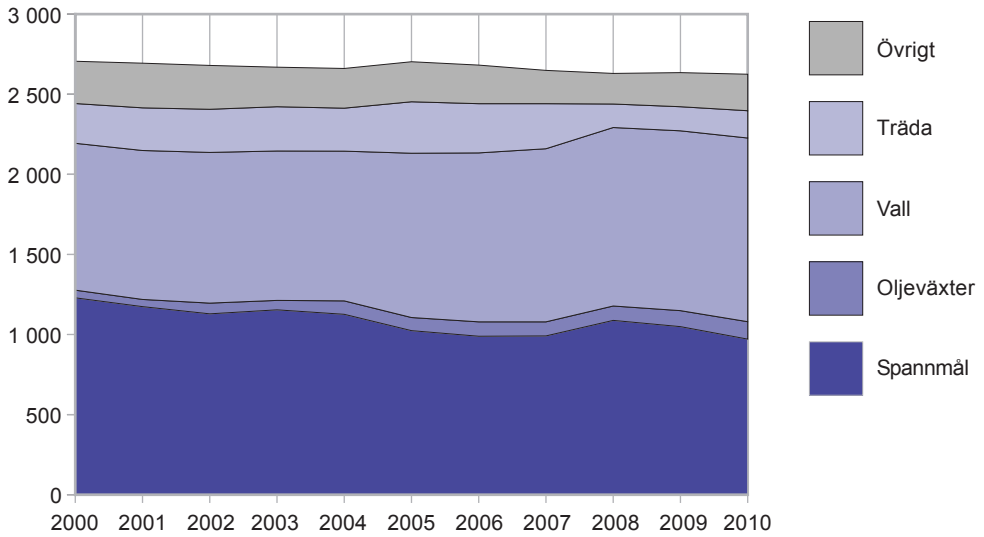
En ytterligare intressant jämförelse som kan göras är att arealen höstsådda spannmåls- och oljeväxtgrödor visar en ökande tendens. Särskilt har höstrapsodlingen ökat. Samtidigt med denna tendens är minskningen av vårsådda spannmåls- och oljeväxtgrödor tydlig. Dessa tendenser blir ännu tydligare om uppgifter tas med för ytterligare ett par decennier bakåt.

Skördarna under 2010 och höstsådden

Den totala skörden av spannmål (exklusive majs) blev 4,3 miljoner ton under 2010. Jämfört med 2009 är 2010 års skörd 17 % lägre. Minskningen beror framförallt på att utfallet per hektar blev lågt på många håll i landet, men även

Figur 2**Åkerarealens användning 2000–2010, 1 000-tals hektar***Arable land by group of crops*

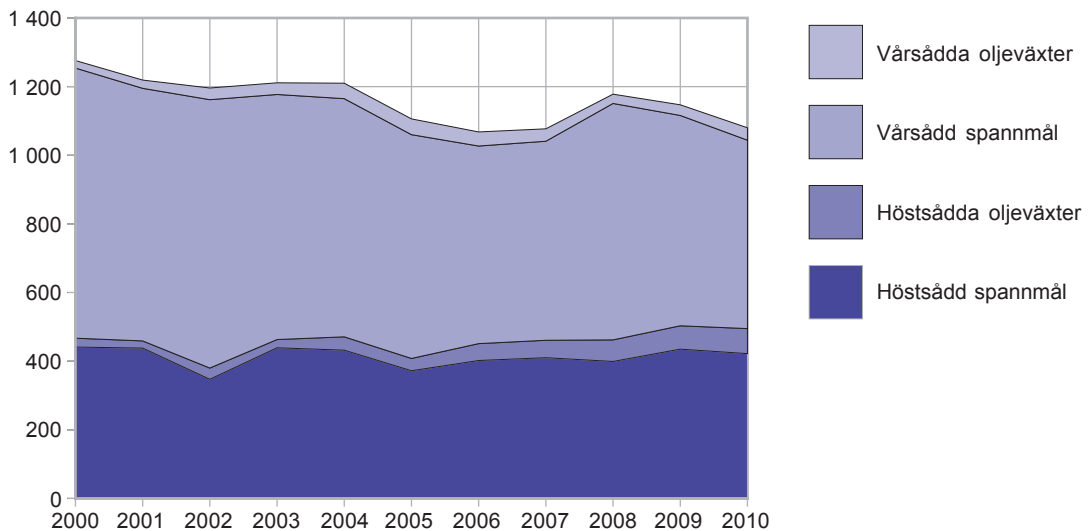
1 000-tals hektar

Källa: Jordbruksverket.

Figur 3**Användning av åkerareal för spannmål och oljevaxter 2000–2010, 1 000-tals hektar***Arable land by group of crops*

1 000-tals hektar

Källa: Jordbruksverket.

att arealen minskade med 7 %. Totalskörden av raps och rybs beräknas preliminärt till 278 600 ton. Det är 7 % mindre än förra årets skörd men 16 % mer än genomsnittet för de fem senaste åren. Minskningen jämfört med förra året beror på låga hektarskördar. Ökningen jämfört med femårsgenomsnittet är främst en följd av att det odlas alltmer höstraps.

Odlingen av höstraps ökade i år med 7 % jämfört med 2009, trots att betydande arealer fick köras upp och sås om. De omsådda arealerna utgjordes många gånger av vårraps, vars odlingsareal ökade med 17 % jämfört med förra året.

Höstsådden 2010 för skörd 2011 blev mindre än året dessförinnan. Den höstsådda arealen spannmål blev 420 000 hektar (-5 %) och arealen oljeväxter 65 000 hektar (-13 %). Höstveten svarar för nästan 75 % av den höstsådda arealen.

På en hel del håll i landet kom det stora regnmängder i augusti och september när det var dags för höstsådd. Det medförde svårigheter när marken skulle bearbetas och en del av den planerade sådden blev därför inte av.

Tabell 1

Produktionen av vissa animalieprodukter 2000–2010, 1 000-tals ton

Animal products

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Mjök	3 297	3 290	3 226	3 206	3 229	3 163	3 130	2 986	2 987	2 933	2 862
Nötkött	150	143	146	140	142	136	137	134	129	140	138
Griskött	277	276	284	288	294	275	264	265	271	261	263
Fjäderfäkött	90	98	101	96	91	99	103	107	109	107	114

Källa: Jordbruksverket.

Prisutvecklingen

De senaste åren har prisrörelserna varit kraftiga för flera produkter. Detta gäller särskilt för spannmål och oljefröer, men även mjölk har uppvisat en kraftig prisvariation. En pristopp inträffade för dessa tre produktgrupper under 2007 och 2008. Även under senare delen av 2010 har prisökningar uppmätts och indextalet för 2010 tangerar därmed nästan det indextal

Animalieproduktionen

Frikopplingen av merparten av de djurrelaterade direktstöden 2005 påverkade produktionen av mjölk, nötkött samt får- och lammkött. Noterbart är att mjölkproduktionen minskat successivt sedan år 2000 när produktionen var precis under kvottaket. Produktionen under 2010 blev knappt 2,9 miljoner ton. Produktionen av nötkött har sedan 2005 pendlat mellan 130 000 och 140 000 ton. Under 2010 blev produktionen 138 000 ton. Produktionen av griskött har sedan 2005 pendlat mellan 260 000 och 275 000 ton. Under 2010 blev produktionen 263 000 ton. Produktionen av kyckling har däremot haft en ökande tendens, och uppgick under 2010 till 114 000 ton.

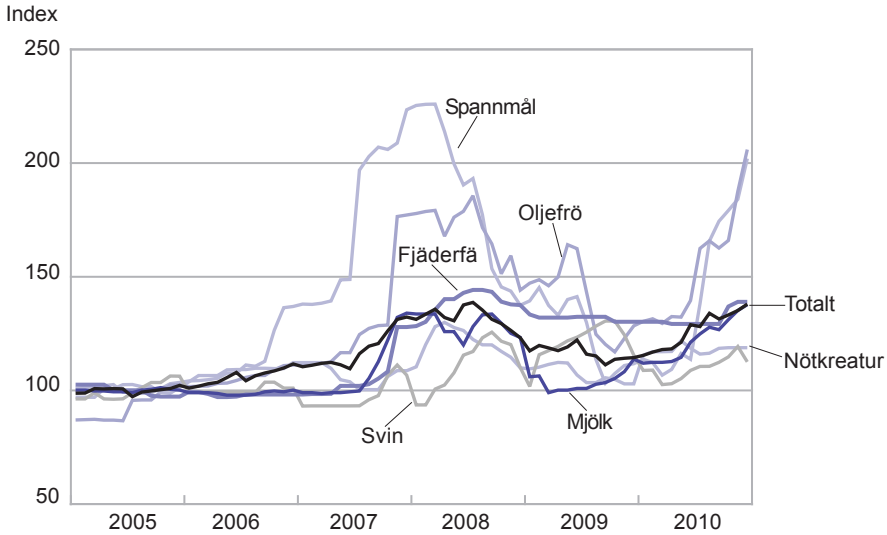
Produktionen av konsumtionsmjölk, inklusive syrade produkter, var oförändrad under 2010 och uppgick till knappt 1,2 miljoner ton. Produktionen av ost minskade med 4 % till 103 000 ton, produktionen av smör minskade med 22 % till 19 000 ton och produktionen av mjölkpulver minskade med 15 % till 49 000 ton.

som fastställdes för 2008.

Priserna på vissa insatsvaror har uppvisat en liknande variation, om än inte lika dramatisk. En pristopp inträffade 2008 för gödningsmedel och foder, men att priserna för dessa produkter föll tillbaka senare under 2008 och under 2009. Under 2010 märks återigen en tydlig prishöjning för foder, även priset på gödningsmedel har stigit. Priserna på andra mera

Figur 4
Utvecklingen av producentpriserna för vissa produktgrupper.
(Index 2005=100)

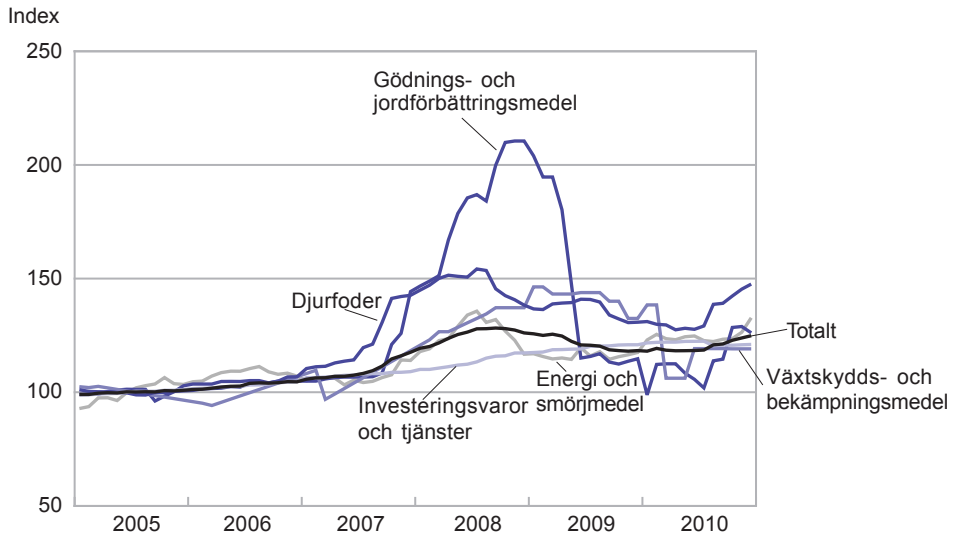
Price indices for different products

Källa: Jordbruksverket och SCB.

Figur 5
Utvecklingen av priserna för vissa grupper av insatsvaror
(Index 2005=100)

Producer price index

Källa: Jordbruksverket och SCB.

betydande insatsvaror utvecklades i ungefär samma takt som priserna för insatsvaror i sin helhet. Priserna för insatsvaror i sin helhet (PM-index) har fallit marginellt två år i rad. Detta kan jämföras med att de samlande producentpriserna steg med 11 % under 2010 efter att ha fallit lika mycket året innan.

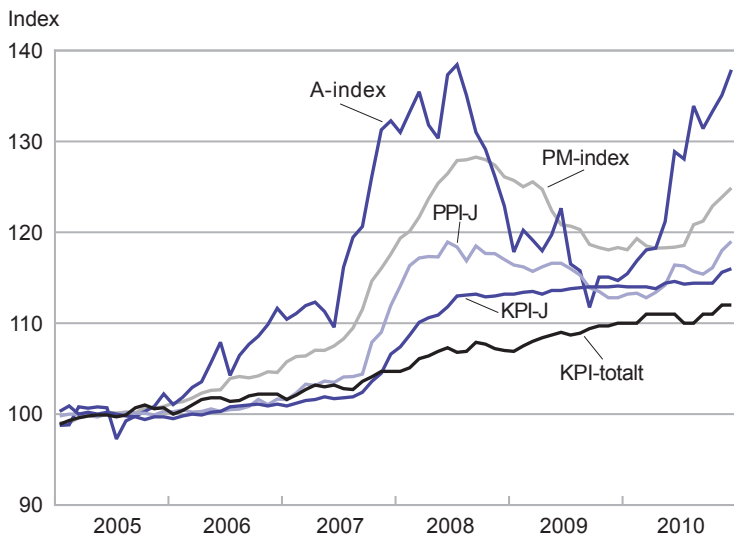
Livsmedelsprisernas utveckling (avser konsumentprisindex för jordbruksreglerade produkter) har de senaste året visat ungefär samma mönster som prisutvecklingen i industriledet, men ökningstakten har varit något långsammare. Ökningen sedan 2005 uppgår till ca 15 %. Utvecklingen av KPI totalt (alltså alla varugrupper) stannade dock vid drygt 10 %.

Skillnaden beror i hög grad på att livsmedelspriserna tog fart i slutet av 2007 men att ökningstakten stannade av från mitten av 2008. Under 2010 steg konsumentpriserna på jordbruksreglerade produkter med knappt 1 %.

När utvecklingen enligt indexserier av de slag som används här jämförs med varandra får man hålla i minnet att man hanterar sektorsavgränsningar på olika sätt. T.ex. avser index för industriledet den produktion som sker i Sverige medan konsumentprisindex avser den sammansättning av produkter som konsumeras. Eftersom utrikeshandeln är betydande är det således inte "samma" varor respektive varusammansättning enligt dessa båda index.

Figur 6
Utvecklingen av index på jordbruksområdet och konsumentprisindex
(Index 2005=100)

Price indices in the food sector and consumer price index

Källa: Jordbruksverket och SCB.

Den ekonomiska utvecklingen enligt sektorskalkyl för 2010

Jordbrukets totala produktionsvärde har varierat kraftigt de senaste åren och beräknas ha uppgått till 48,1 miljarder kr för 2010. Produktionsvärdet steg under 2007 till följd av högre priser på vegetabilier och under 2008 genom

högre priser på animalierna. Det minskade produktionsvärdet under 2009 beror bland annat på låga priser på mjölk och spannmål. Förädlingsvärdet beräknas bli 5,0 miljarder kr 2010, vilket är en återgång till nästan den nivå som gällde före 2009. I posten övriga produktionssubventioner ingår bland annat gårdsstödet. Förädlingsvärdet korrigerat för pro-

duktionssubventioner och löner, arrenden m.m. ger företagsinkomsten som för 2010 beräknas till drygt 7 miljarder kr. Eftersom underlagen för beräkningarna ännu inte är fullständiga kan man räkna med att siffrorna för de senaste åren behöver justeras.

Strukturutvecklingen

Uppgifter om företagsstrukturen finns tillgängliga fram till 2010. Ett problem vid tolkningen av dessa uppgifter är att den jordbruksreform som trädde i kraft från 2005 har medfört att antalet företag ökade.

Ett sätt att visa strukturutvecklingen är att analysera hur antalet företag med olika driftsinriktningar har förändrats jämfört med förändringen av det totala antalet företag. I diagrammet på nästa sida redovisas utvecklingen för några olika driftsinriktningar.

Det totala antalet företag ökade något mellan 2003 och 2007. Kraftiga ökningar noteras för småbruk, som i första hand bedöms vara en effekt av jordbruksreformen och den driftsinriktning som avser företag med ”vall utöver eget behov”. Det är troligt att det finns en hel del företag inom denna grupp som driver jordbruket mycket extensivt. Å andra sidan framgår det också tydligt att det är en snabb strukturutveckling bland de företag som är specialiserade mot spannmålsodling och animalieproduktion, och då inte minst de specialiserade mjölk- och grisköttsföretagen.

Jordbrukspolitiken

För att hindra pristryckande import används tullar inom EU:s gemensamma jordbrukspolitik. Tullar har de senaste åren främst haft verkningskraft inom mejeri- och nötköttområdena. Inom marknadsregleringen tillämpas även system med exportbidrag och offentlig lagring i situationer med låga priser på världsmarknaden. Till följd av den dåliga lönsamheten under 2010 i grissektorn med höga foderkostnader och ett lågt avräkningspris diskuterades inom EU hösten 2010 införande av stöd för s.k. privat lagring. Flera länder välkomnade förslaget men man framförde även att man förmodligen bara skjuter problemet framför sig och när man senare ska lagra ut så kommer pristryck att uppstå. Beslut om att införa denna marknadsreglering fattades dock först i början av 2011.

Från EU-inträdet betalas omfattande belopp ut direkt till jordbrukare och som är helt eller delvis finansierade av EU. En stödform är generella jordbrukarstöd som sedan 2005 i huvudsak är frikopplade från produktionskrav, det s.k. gårdsstödet. Stödet betalas ut för jordbruksmark (åker- och betesmark). Kravet för att marken ska vara stödberättigande är att vissa s.k. tvärvillkor, bl.a. att marken ska vara i gott jordbruksmässigt skick, ska vara uppfyllda. För stödåret 2010 betalades 6,7 miljarder kr ut inom ramen för gårdsstödet. Stödet är helt finansierat av EU.

Varje medlemsland har ett landsbygds-

Tabell 2

Ekonomisk kalkyl för hela jordbrukssektorn 2005–2010, miljarder kr

Economic accounts for agriculture

	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Vegetabilieproduktionens värde	15,1	15,9	21,9	20,0	18,3	20,2
Animalieproduktionens värde	20,3	20,7	20,3	23,5	21,0	22,1
Övriga intäkter	5,5	6,1	6,2	6,6	5,6	5,7
= Totalt produktionsvärde	40,8	42,7	48,4	50,0	44,9	48,1
- Kostnader inkl. kapitalförslitning	-36,4	-36,6	-41,1	-44,0	-43,2	-43,1
= Förädlingsvärde	4,4	6,0	7,3	6,1	1,8	5,0
+ Övriga produktionssubventioner	8,4	8,5	9,0	9,4	9,5	9,1
- Löner, arrenden m.m.	-6,3	-6,5	-7,0	-6,9	-6,5	-6,7
= Företagsinkomst	6,4	8,1	9,4	8,5	4,7	7,3

1) Prognos.

Källa: Jordbruksverket.

program. Nuvarande programperiod löper mellan 2007 och 2013. Inom ramen för landsbygdsprogrammet tillämpas olika slag av miljöersättningar. Sett till utbetalningarnas storlek är ersättningar för att uppnå kollektiva nyttigheter, främst biologisk mångfald, viktigast. Dessutom förekommer regionala stöd riktade mot områden med låg avkastning i växtodlingen och stödformer med miljöskyddsriktning. Andra stödformer är investeringsstöd och startstöd. De olika stödformerna inom landsbygdsprogrammet är delvis finansierade av EU. Utbetalningarna uppgick under 2010 till 3,6 miljarder kr i form av miljöersättningar och kompensationsbidrag till mindre gynnade områden samt 1,1 miljarder kr i form av företagsstöd och projektstöd till jordbruks- och landsbygdsföretag.

2003 års jordbruksreform, som bl.a. innebar långtgående frikoppling av de generella jordbrukarstöden, implementerades i Sverige under 2005 och utvärderades under 2008 inom ramen för den så kallade Hälsokontrollen. De förändringar som aktualiserades i samband med utvärderingen beslutades formellt först i början av 2009. I anslutning till det beslutet

gjordes också förändringar i landsbygdsprogrammet för perioden 2007–2013. Dessa förändringar var dels en direkt effekt av den ovan nämnda implementeringen, dels en effekt av att det fanns finansiella möjligheter att bland annat besluta om vissa höjningar av stödbelopp. Förändringarna trädde i kraft med början under 2010.

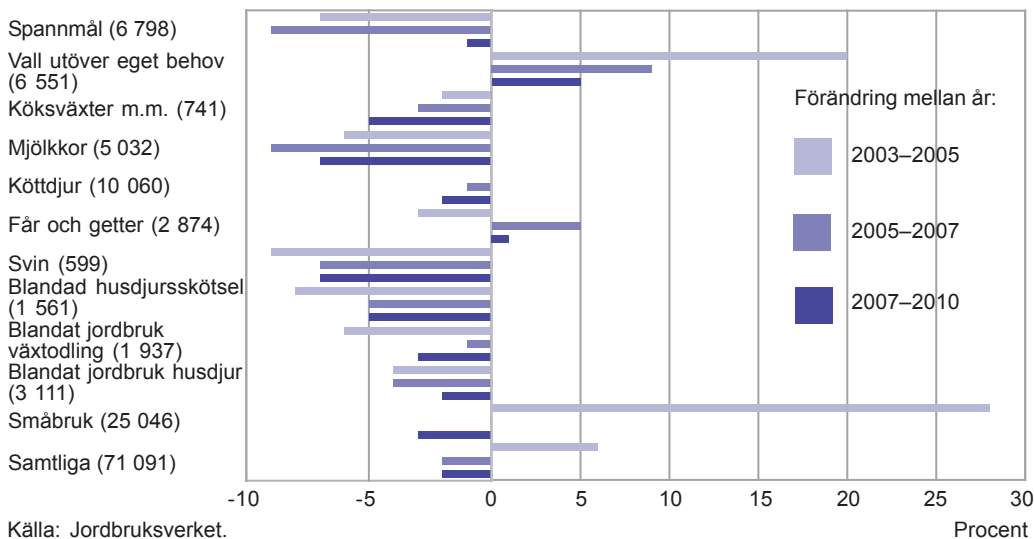
Huvudpunkter i beslutet var:

- 2003 års beslut innehöll möjligheter för medlemsländerna att behålla vissa kopplade stöd. Dessa möjligheter till undantag togs nu bort nästan helt. Detta innebär för Sveriges del att handjursbidraget avvecklas från och med 2012.
- Successivt högre belopp förs över till landsbygdsprogrammet för att möta utmaningar om klimat, förnybar energi, vattenkvalitet, biologisk mångfald och strukturförändringar i mjölkproduktionen.
- Den lägsta arealgräns som tidigare tillämpades för gårdsstödet uppgick till 0,3 hektar. Denna lägsta gräns höjdes för Sveriges del till fyra hektar från 2010.

Figur 7

Årlig förändring av antalet företag för några olika driftsinriktningar mellan 2003 och 2010 (inom parentes antal företag under 2010)

Changes per year in number of holdings by type of farming

Källa: Jordbruksverket.

Procent